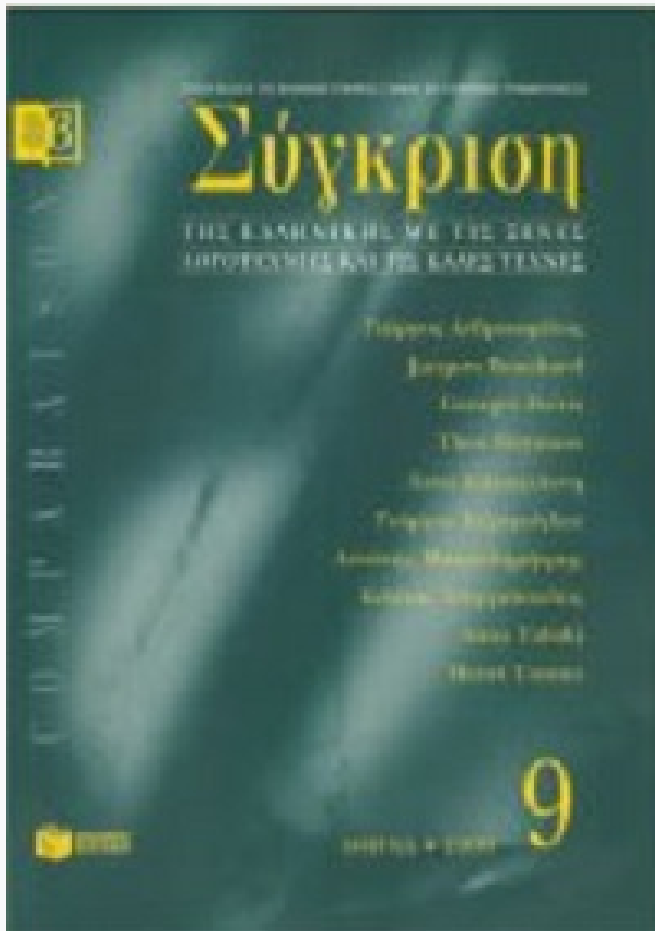

Σύγκριση

Τόμ. 9 (1998)

Η ξένη λογοτεχνία από μετάφραση στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: Το παράδειγμα των νεότερων σχολικών αναγνωσμάτων

Γιώργος Ανδρειωμένος

doi: [10.12681/comparison.11450](https://doi.org/10.12681/comparison.11450)

Copyright © 2017, Γιώργος Ανδρειωμένος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ανδρειωμένος Γ. (2017). Η ξένη λογοτεχνία από μετάφραση στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: Το παράδειγμα των νεότερων σχολικών αναγνωσμάτων. *Σύγκριση*, 9, 110–130. <https://doi.org/10.12681/comparison.11450>

Η ξένη λογοτεχνία από μετάφραση
στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: Το παράδειγμα
των νεότερων σχολικών αναγνωσμάτων*

Προλογικά

Η διδασκαλία της λογοτεχνίας σε όλες τις βαθμίδες του εκπαιδευτικού μας συστήματος και η έρευνα γύρω από τα παλαιότερα και νεότερα σχολικά αναγνωστικά έχουν απασχολήσει πολλούς σοβαρούς μελετητές και συνεχίζουν να ενδιαφέρουν αρκετούς κλάδους των επιστημών του ανθρώπου¹. Η λογοτεχνία που περιλαμβάνεται σε τέτοιου είδους αναγνώσματα απευθύνεται — εκ των πραγμάτων — σε ένα κοινό πολύ πλατύτερο και, σε αρκετά σημεία, διαφορετικό από εκείνο των βιβλιοπωλείων: ο μαθητής-χρήστης, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, έρχεται σε μια πρώτη επαφή με τη λογοτεχνία μέσα στο σχολείο· πολλές φορές, μάλιστα, η μοναδική αναστροφή με τα λογοτεχνικά κείμενα, για πλήθος ανθρώπων, επισυμβαίνει μόνο μέσω των σχετικών σχολικών εγχειριδίων, αφού — όπως και να το κάνουμε — η διδασκαλία της λογοτεχνίας (αλλά και της γλώσσας γενικότερα) καταλαμβάνει σεβαστό χώρο μέσα στο ωρολόγιο σχολικό πρόγραμμα, για δεκαετίες τώρα². Επομένως, καταλαβαίνει κανείς πόσο σημαντική μπορεί να αποβεί η μελέτη τέτοιων αναγνωσμάτων, πολύ περισσότερο από τη στιγμή που οι επιλογές των σχολικών ανθολόγων ανταποκρίνονται στη βούληση και τις κατευθυντήριες ιδεολογικές και εκπαιδευτικές αρχές της εκάστοτε εξουσίας³. Είναι δε πολύ σημαντικές οι επιλογές των ανθολόγων που θα περιληφθούν στα αναγνωστικά, οι οποίες, μαζί με το πνεύμα των επίσημων «οδηγιών» για τη διδασκα-

---

* Ανακοίνωση στο επιστημονικό συνέδριο: *Μετάφραση. Θεωρία - πράξη - επικοινωνία - μετάγχιση πολιτισμού*, που οργανώθηκε από το Ιόνιο Πανεπιστήμιο (ΤΕΓΜΔ) και το περιοδικό *Ελίτροχος*, στην Πάτρα, 6-8 Δεκεμβρίου 1996. Οφείλουμε θερμές ευχαριστίες στον κ. Γιάννη Κατσιόλλη, ο οποίος είχε την καλωσύνη να συζητήσει μαζί μας κάποια σημεία της εργασίας αυτής.

λία των κειμένων και, κυρίως, την αυτενέργεια και συγκρότηση του δασκάλου, μπορούν να διαδραματίσουν καταλυτικό ρόλο στη γνωριμία και εξοικείωση του μαθητή και μελλοντικού αναγνώστη με τη λογοτεχνία⁴.

Στη μελέτη αυτή εξετάζουμε την παρουσία της ξένης λογοτεχνίας από μετάφραση στα νεότερα εγχειρίδια της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης⁵. Η επισκόπησή μας θα βασιστεί σε σχολικά βιβλία των τελευταίων εξήντα περίπου χρόνων, ήτοι από το 1937 έως τις μέρες μας. Θέσαμε ως σημείο εκκίνησης της έρευνάς μας το 1937, επειδή τη χρονιά αυτή ιδρύθηκε ο Οργανισμός Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων (ΟΕΣΒ)⁶ — ο μετέπειτα Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων (ΟΕΔΒ)· εκεί που για κάθε τάξη του δημοτικού σχολείου (ή και των σχολείων της Μέσης Εκπαίδευσης) μπορούσε να βρει κανείς περισσότερα του ενός διδακτικά εγχειρίδια, έχουμε τώρα ένα βιβλίο για κάθε τάξη, το ίδιο σε κάθε γωνιά της Ελλάδας, με ό,τι αυτό συνεπάγεται ως προς τη συγκρότηση των σχολικών βιβλίων, με τις «παρεμβάσεις» του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, τις οποίες, άλλωστε, συναντάμε και σε προ του 1937 περιόδους⁷.

Η μελέτη μας χωρίζεται σε δύο μέρη: το πρώτο καλύπτει τη χρονική περίοδο 1937⁸-1982 και το δεύτερο τα έτη 1982⁹-1996. Προτιμήσαμε αυτή τη διάταξη στην εξέταση του υλικού μας για τους ακόλουθους λόγους: α) Στα χρόνια 1937-1982 υπάρχει ένα αναγνωστικό με λογοτεχνικά, ως επί το πλείστον, κείμενα, με παράλληλη διδασκαλία της γραμματικής από χωριστά εγχειρίδια και με έμφαση, ως προς την προσέγγιση της λογοτεχνίας, στην επισήμανση των «καλλογικών στοιχείων». β) Αν και έχουμε κάποιες εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις σε αυτά τα χρόνια (1959, 1964, 1976), σε καμιά περίπτωση δεν παρουσιάζεται σημαντική αύξηση των λογοτεχνικών κειμένων από μετάφραση στα αναγνωστικά του δημοτικού. Αντίθετα, στην τελευταία δεκαπενταετία: υπάρχουν τέσσερα βιβλία για κάθε τάξη (εκτός της πρώτης που έχει δύο) για τη διδασκαλία της γλώσσας, με συνύπαρξη (λογοτεχνικών ή μη) κειμένων και γραμματικών ασκήσεων και τη δυνατότητα συμπληρωματικής διδασκαλίας λογοτεχνίας κατάλληλης για παιδιά και νέους από τα ανθολόγια (σε τρία συνολικά μέρη). γ) Παρατηρείται αξιοπρόσεκτη αύξηση των κειμένων ξένων συγγραφέων σε ελληνική μετάφραση, ιδίως στα γλωσσικά εγχειρίδια (τα ανθολόγια περιέχουν έργα μόνο Ελλήνων συγγραφέων). Με άλλα λόγια, οι πιο πάνω περίοδοι διαφέρουν σε σημαντικό βαθμό, ανάμεσα στα άλλα, ως προς τη διδακτική αξιοποίηση του λογοτεχνικού έργου, τη δο-

μή και τη φιλοσοφία των σχολικών εγχειριδίων, καθώς και την ενσωμάτωση σε αυτά των κειμένων ξένων συγγραφέων σε μετάφραση, τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά.

Τα δεδομένα

Α. Τα παλαιότερα αναγνωστικά (1937-1982)

Για τα έτη αυτά ανατρέξαμε σε είκοσι επτά αναγνωστικά, που καλύπτουν όλες τις τάξεις του δημοτικού σχολείου και κάθε δεκαετία αυτής της περιόδου. Οκτώ από τα είκοσι επτά βιβλία¹⁰ περιέχουν μεταφρασμένα στα ελληνικά ξένα λογοτεχνία. Από αυτά: δύο¹¹ έχουν γραφεί από τους ίδιους συγγραφείς¹², προορίζονται για την ίδια τάξη¹³, έχουν εκδοθεί με διαφορά ενός έτους¹⁴ και περιλαμβάνουν τα ίδια κείμενα (δύο σχολικές ιστορίες του Ντε Αμίτσις), κάτω από τις ίδιες ενότητες και σελίδες¹⁵. Άλλα δύο¹⁶ διαφέρουν ως προς τους συγγραφείς, απευθύνονται σε άλλη τάξη¹⁷ αλλά περιέχουν τα ίδια κείμενα (δύο πεζά της Σέλμα Λάγκερλεφ σε μετάφραση της Λίζας Κοντογιάννη), κάτω από τις ίδιες ενότητες και σελίδες¹⁸, αν και διαφέρουν η έκταση κάθε βιβλίου¹⁹ και τα συμφραζόμενα κάθε εποχής²⁰. Τα υπόλοιπα τέσσερα βιβλία²¹ διαφέρουν μεταξύ τους ως προς τους συγγραφείς, τις τάξεις²² και τα κείμενα: δύο από αυτά²³ χρησιμοποιήθηκαν μέσα στις ίδιες, πάνω-κάτω, συνθήκες²⁴ και άλλα δύο²⁵ εντάσσονται μέσα σε παρόμοιο πολιτικό και εκπαιδευτικό κλίμα²⁶. Και στα δύο τελευταία εγχειρίδια περιλαμβάνονται μεταφρασμένα κείμενα από τον φυσικό κόσμο και διαφορετικά ποιήματα του Γκαίτε, με βιογραφικά περί αυτού.

Οι κυριότερες θεματικές περιοχές, που καλύπτουν τα πιο πάνω κείμενα, αναφέρονται στη φιλία και την ευγένεια των ανθρώπων²⁷, στη φιλία και την εχθρότητα των στοιχείων του φυσικού κόσμου²⁸, στη μακροβιότητα και τη δύναμη των ποντικών²⁹, στο θρησκευτικό συναίσθημα³⁰, στον φυσικό περίγυρο, στην αγάπη, στη δύναμη των αδυνάτων και των μικρών³¹ και στις δυνατότητες της τεχνολογίας³². Δύο κείμενα υπογράφονται από τον Ντε Αμίτσις³³, τη Σέλμα Λάγκερλεφ³⁴, τον Serge Bertino³⁵ και τον Γκαίτε³⁶, δύο αποτελούν διασκευές αγγλικών κειμένων³⁷, ενώ μία φορά ανθολογούνται πεζά των Χουγκουζέρο Βακατσούκι³⁸, Ντόρας Γκαμπέ³⁹, Κόουλιν Θηλ⁴⁰, Ραούλ Φολλερό⁴¹, Γ. Φ. Φέρστερ⁴² και της σειράς «LIFE Επιστημονική Βιβλιοθήκη»⁴³. Συνολικά, δηλαδή, δημοσιεύονται δεκαέξι κείμενα (μαζί με τα τέσσερα που αναδημοσιεύονται φτάνουν τα είκοσι), δώδεκα διαφορετικών ξένων συγγραφέων.

Ο αριθμός των σελίδων που καλύπτουν και τα είκοσι επτά βιβλία φτάνει τις 6231, από τις οποίες αν αφαιρέσουμε τις σελίδες του λήμματος που υπάρχει σε δύο εκδόσεις⁴⁴ πέφτουμε στις 6119. Από αυτές μόνο οι ογδόντα μία αφορούν σε μεταφρασμένα κείμενα ξένων συγγραφέων (και αυτές μειώνονται στις εβδομήντα, αν λάβουμε υπόψη πως κάποια κείμενα υπάρχουν σε περισσότερα του ενός αναγνωστικά⁴⁵). Επομένως, μόνο το 1.30% επί του συνόλου των σελίδων (που μειώνεται σε 1.24% όταν αφαιρέσουμε τη μία από τις δύο εκδόσεις του ίδιου βιβλίου και σε 1.14% αν θεωρήσουμε ότι τα κείμενα των αριθ. 14 και 22 είναι τα ίδια) σχετίζεται με έργα ξένων λογοτεχνών σε ελληνική μετάφραση, ποσοστό οπωσδήποτε χαμηλό.

Από τα είκοσι επτά εγχειρίδια, μόνο δύο⁴⁶ περιέχουν ασκήσεις υφολογικού / «τεχνολογικού» και νοηματικού χαρακτήρα (και πολύ λιγότερο γραμματικού). Όλα τα άλλα βιβλία δεν συνοδεύονται από ασκήσεις. Επίσης, μόνο αυτά τα δύο βιβλία, από εκείνα που περιλαμβάνουν στις σελίδες τους ξένη λογοτεχνία, δίνουν βιογραφικά στοιχεία για τον Γκαίτε (μολονότι υπάρχουν σε αυτά και άλλοι ξένοι λογοτέχνες). Δεν είναι, βέβαια, τυχαίο ότι τα βιβλία αυτά πρωτοεμφανίζονται γύρω στα 1980, όταν έχει ήδη διαπιστωθεί η ανάγκη «εκσυγχρονισμού» των αναγνωστικών και από αυτήν την πλευρά «προαναγγέλλουν» — τρόπον τινά — τα εγχειρίδια που θα ακολουθήσουν, μένοντας, παράλληλα, πιστά — κατά το μεγαλύτερο μέρος — στη διδακτική μέθοδο και παράδοση προηγούμενων δεκαετιών. Το ότι ο Γκαίτε υπήρξε ο μόνος για τον οποίο παρατίθεται ένα σύντομο βιοεργογραφικό σημείωμα, ίσως υποδηλώνει και την αξία του σε σχέση με τους υπόλοιπους ξένους λογοτέχνες, που ανθολογούνται όλα αυτά τα χρόνια.

Ας σημειωθεί, τέλος, ότι ονόματα όπως των Γιάννη Ρίτσου, Ρένας Καρθαίου και Θρασύβουλου Σταύρου ξεχωρίζουν ανάμεσα στους μεταφραστές ξένων κειμένων στα σχολικά εγχειρίδια αυτής της περιόδου, ενώ κυριαρχούν οι ιστοριούλες, οι διηγήσεις και οι επισημάνσεις σε πεζό σε σύγκριση με τα ποιήματα. Το τελευταίο υποδηλώνει μιαν παράδοση που για πολλά χρόνια ακολουθούν οι ανθολόγοι και οι συντάκτες των αναγνωστικών του δημοτικού, μέχρι τις μέρες μας, όπως θα δούμε πιο κάτω.

B. Τα σύγχρονα σχολικά αναγνώσματα (1982-1996)

Το δείγμα, εδώ, είναι είκοσι πέντε εγχειρίδια, όλων των τάξεων του δημοτικού σχολείου. Εξ αυτών: τρία επιγράφονται ως *Ανθολόγια* (τρία μέρη για τις Α'-Β', Γ'-Δ' και Ε'-ΣΤ' τάξεις αντίστοιχα). Αν και η

πρώτη εμφάνισή τους έλαβε χώρα πριν από το 1982, εντούτοις, αναφέρονται εδώ διότι συνεχίζουν να βρίσκονται εν χρήσει· τα *Ανθολόγια* δεν περιλαμβάνουν, όπως είπαμε, μεταφρασμένα κείμενα ξένων συγγραφέων και προορίζονται να παράσχουν για διδασχή κυρίως λογοτεχνικά κείμενα της νεοελληνικής γραμματείας, τις περισσότερες φορές συμπληρωματικά των γλωσσικών εγχειριδίων. Τα υπόλοιπα είκοσι δύο βιβλία έχουν τον γενικό τίτλο *Η γλώσσα μου* (δύο μέρη για την Α΄ δημοτικού και από τέσσερα μέρη για τις Β΄-ΣΤ΄ δημοτικού, όπως ήδη επισημάνθηκε) και χρησιμοποιούνται για τη διδασκαλία της κοινής νέας ελληνικής, μέσα από την ανάγνωση κειμένων (μεταξύ των οποίων και λογοτεχνικών) και σε συνδυασμό με γλωσσικές ασκήσεις. Κοντολογίς, το δείγμα μας παρουσιάζει ικανοποιητικό βαθμό πληρότητας.

Τα δεκαεννέα από τα είκοσι πέντε εν χρήσει «αναγνωστικά» — έστω και με τη μη παραδοσιακή έννοια του όρου⁴⁷ — περιέχουν μεταφρασμένα στα ελληνικά ξένα έργα. Πρόκειται για διαφορετικά, κάθε φορά, μεταξύ τους κείμενα, αν και, σε ορισμένες περιπτώσεις, ανθολογούνται περισσότερα του ενός χωρία από το ίδιο βιβλίο κάποιου συγγραφέα (κάτι που, άλλωστε, βλέπουμε και στα παλαιότερα αναγνωστικά). Η μόνη ομοιότητα, ως προς τα ανθολογούμενα έργα ξένων συγγραφέων, με τα σχολικά αναγνώσματα της περιόδου 1937-1982 που προαναφέρθηκαν, έγκειται στο γεγονός ότι τα δύο κείμενα του αριθ. 27 περιέχονται και στις σσ. 11-14 και 20-23 του αριθ. 51 (και τα δύο αναγνωστικά απευθύνονται στους μαθητές της ΣΤ΄ δημοτικού). Δείγματα δακτύλων των νεότερων συντακτών από τους παλαιότερους ανθολόγους...

Οι θεματικοί κύκλοι που καλύπτονται από τα κείμενα αυτά κινούνται γύρω από τον φυσικό κόσμο⁴⁸, τη γνωριμία με τον περίγυρο (αντικείμενα και αγαπημένα πρόσωπα)⁴⁹, ήθη και έθιμα⁵⁰, το γράψιμο⁵¹, τη θρησκεία⁵², το ποδόσφαιρο⁵³, προσωπικές περιπέτειες⁵⁴, την αρχαία Ελλάδα⁵⁵, το φυσικό περιβάλλον⁵⁶, θεατρικούς διαλόγους⁵⁷, τις μηχανές⁵⁸, τις ανθρώπινες σχέσεις⁵⁹, την τεχνολογική εξέλιξη⁶⁰, τη μαγεία⁶¹ και την εργασία⁶². Είναι προφανές ότι οι θεματικές περιοχές των μεταφρασμένων κειμένων της *Γλώσσας μου* καλύπτουν μεγαλύτερο εύρος, μολονότι σε κάποια σημεία συμπίπτουν με εκείνους των παλαιότερων αναγνωσμάτων. Άλλωστε, ο κόσμος αλλάζει με ρυθμούς ασύλληπτους και οι προσλαμβάνουσες παραστάσεις του παιδιού ολοένα και πλουτίζονται. Από την απλή και μόνο (αν και κάπως σχηματική) συσχέτιση των θεμάτων, που καλύπτουν τα μεταφρασμένα κείμενα των αναγνωστικών του δημοτικού, διαφαίνεται ο μετασχηματισμός του κόσμου και του ορίζοντα της προσδοκίας της παιδικής ψυ-

χής (έστω και όπως τον φαντάζονται οι ανθολόγοι) κατά την τελευταία εξηκονταετία.

Περισσότερα του ενός κείμενα (αν και από το ίδιο, κάθε φορά, βιβλίο) υπογράφονται από τους Ντόρα Γκάμπε⁶³, Ούρσουλα Βέλφελ⁶⁴, Sempé / Goscinny⁶⁵, ομάδα Ελλήνων Αυστραλίας⁶⁶ και Εξιπερί⁶⁷, ήτοι δεκατέσσερα από τα τριάντα έξι συνολικά μεταφρασμένα έργα· τις περισσότερες, μάλιστα, φορές, περιέχονται σε διαφορετικά βιβλία ή μέρη της Γλώσσας μου. Τα υπόλοιπα είκοσι δύο κείμενα ανήκουν κυρίως σε ονομαστούς συγγραφείς, όπως οι Ανατόλ Φρανς⁶⁸, Λέον Τολστόι⁶⁹, Βενιαμίν Φραγκλίνος⁷⁰, Αλβέρτος Σβάιτσερ⁷¹, Ιβάν Κριλόφ⁷², Μαρκ Τουέν⁷³, Μιχαήλ Θερβάντες⁷⁴, Ράινερ Χάχφελντ⁷⁵, Ουίλλιαμ Σαίξπηρ⁷⁶, Λουί Αραγκόν⁷⁷, Μπέρτολντ Μπρεχτ⁷⁸, Γκαίτε⁷⁹, Ουόλτ Ουίτμαν⁸⁰, Ναζίμ Χικμέτ⁸¹, Καρλ Βίρτσμπουργκερ⁸², Λ. Σικορούκ⁸³, Έλλη Έμκε⁸⁴, Thor Heyerdahl⁸⁵, Μίλος Ματσόουρεκ⁸⁶ και τρία ανυπόγραφα⁸⁷. Με άλλα λόγια, στη Γλώσσα μου περιλαμβάνονται μεταφρασμένα κείμενα είκοσι επτά διαφορετικών ξένων συγγραφέων. Πέντε από αυτούς εκπροσωπούνται με πάνω από ένα κείμενα.

Το σύνολο των σελίδων των εν χρήσει εγχειριδίων για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας και της γλώσσας ανέρχεται σε 3698 (οι οποίες μειώνονται στις 2818, αν αφαιρέσουμε τις 880 σελίδες των Ανθολογίων). Από αυτές, οι 217 σελίδες περιέχουν ξένα κείμενα σε μετάφραση, μαζί με τις γλωσσικές ασκήσεις που τα συνοδεύουν. Παρατηρούμε ότι το 5.87% επί του συνόλου των σελίδων των σημερινών αναγνωστικών ή το 7.70% των σελίδων της Γλώσσας μου περιστρέφονται γύρω από μεταφρασμένα κείμενα. Δηλαδή, ως προς το σύνολο των σελίδων, τα αφορώντα στην ξένη λογοτεχνία υπερτετραπλασιάστηκαν (4.51 φορές παραπάνω), ενώ στα γλωσσικά εγχειρίδια υπερεξαπλασιάστηκαν (6.20 - 6.75 φορές παραπάνω), πάντοτε σε σχέση με το τι συναντήσαμε στα παλαιότερα σχολικά αναγνώσματα.

Αξίζει να επισημανθεί, σε αυτό το σημείο, ότι από τις 217 σελίδες που προαναφέρθηκαν, 93 καταλαμβάνουν τα κείμενα, 8 τα βιοεργογραφικά σημειώματα και 116 οι ασκήσεις και το οπτικό υλικό. Οι γλωσσικές ασκήσεις, δηλαδή, υπερτερούν σε σελίδες των μεταφρασμένων κειμένων. Παρά τη σχετική ισορροπία, είναι ολοφάνερη η διάθεση για έμφαση στη γλωσσική εξάσκηση του μαθητή, αφού αυτός είναι και ένας από τους κυριότερους στόχους — αν όχι ο βασικός σκοπός — των εγχειριδίων. Στα παλαιότερα αναγνωστικά, από τις 81 συνολικά σελίδες, μόλις οι 8 (και αυτές μισές) περιλαμβάνουν ασκήσεις και 2 βιοεργογραφικά (71 σελίδες τα κείμενα). Επομένως, ενώ ο αριθμός των μεταφρα-

σμένων κειμένων σχεδόν διπλασιάστηκε και ο καθαρός χώρος που καταλαμβάνουν αυξήθηκε κατά 22 σελίδες και τα βιογραφικά κατά 6, οι εν γένει ασκήσεις-εργασίες αυξήθηκαν κατά 108 ολόκληρες σελίδες (όλα τα κείμενα της Γλώσσας μου, εξάλλου, συνοδεύονται από γλωσσικές ασκήσεις).

Βιοεργογραφικά σημειώματα παρατίθενται για ένα μέρος των ανθολογούμενων ξένων συγγραφέων, και αυτό στα βιβλία για την Ε΄ και ΣΤ΄ δημοτικού (για τους Θερβάντες, Τουέν, Σαίξπηρ, Αραγκόν, Εξιπερί (2), Μπρεχτ, Γκαίτε και Ουίτμαν)⁸⁸. Η Ρένα Καρθαίου, ο Γιάννης Ρίτσος, ο Χ. Σακελλαρίου, ο Κώστας Βάρναλης, ο Βασίλης Ρώτας, ο Κοσμάς Πολίτης, ο Αντώνης Φωστιέρης, ο Θ. Δ. Φραγκόπουλος και ο Θρασύβουλος Σταύρου είναι τα πλέον γνωστά από τα ονόματα εκείνων που κοσμούν με τις μεταφράσεις τους τα εν χρήσει σχολικά αναγνώσματα.

Είναι σαφές, λοιπόν, η μεγαλύτερη ποικιλία, η αντιπροσωπευτικότητα και η πληρότητα σε μεταφρασμένα κείμενα ξένων συγγραφέων στα νεότερα σχολικά εγχειρίδια σε σχέση με τα προγενέστερα. Και πάλι, τα πεζά υπερισχύουν συντριπτικά των ποιημάτων και των θεατρικών διαλόγων, επιβεβαιώνοντας τη σχετική παράδοση των αναγνωστικών του δημοτικού.

Συμπερασματικά

Από τη συγκριτική επεξεργασία των δεδομένων για την ξένη λογοτεχνία από μετάφραση στα σχολικά αναγνώσματα της περιόδου 1937-1996, προκύπτει το συμπέρασμα ότι τα μεταφρασμένα κείμενα ξένων συγγραφέων δεν έπαψαν ποτέ να καταλαμβάνουν τον χώρο τους σε τέτοιου είδους βιβλία. Τα τελευταία, μάλιστα, δεκαπέντε χρόνια αυξήθηκαν σε βαθμό αξιοπρόσεκτο, ενώ οι επιλογές των ανθολόγων-συντακτών έχουν περιστραφεί γύρω από γνωστά —ως επί το πλείστον— ονόματα της παγκόσμιας λογοτεχνικής δημιουργίας και καλύπτουν μεγαλύτερο εύρος θεμάτων.

Στα παλαιότερα «παραδοσιακά» αναγνωστικά η επιλογή των κειμένων «τις περισσότερες φορές γινόταν με κριτήρια φρονηματιστικά, γνωστικά και ψευδολογοτεχνικά, και με μόνη γλωσσική απαίτηση τη συμμόρφωση των κειμένων προς το γλωσσικό τύπο που υιοθετούσε για την εκπαίδευση η επίσημη πολιτεία»⁸⁹. Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο «ελληνοκεντρικής» —κατά πρώτο λόγο— αγωγής, η ξένη λογοτεχνία από μετάφραση δεν ευτύχησε να καταλάβει τη θέση που θα της άξιζε. Οι ιστοριούλες με διδακτικό-φρονηματιστικό χαρακτήρα και η τόνωση

του θρησκευτικού συναισθήματος φαίνεται να αποτέλεσαν τον κεντρικό πυρήνα των μεταφρασμένων κειμένων που επελέγησαν.

Σύμφωνα, πάλι, με την ομολογία των συντακτών των νεότερων σχολικών εγχειριδίων, «“Η γλώσσα μου” είναι ένα νέο είδος αναγνωστικού και συνάμα ένα βιβλίο μεθοδικά υπολογισμένης σπουδής της νεοελληνικής γλώσσας. Περιέχει σύντομα αλλά αυτοτελή κείμενα, αισθητικώς καταξιωμένα, υποδειγματικά δηλαδή από γλωσσική άποψη και συνάμα πειστικά και ενδιαφέροντα, που αντιπροσωπεύουν τις βασικότερες χρήσεις του λόγου και παράλληλα ενσωματώνουν αβίαστα εκείνα τα στοιχεία που είναι κάθε φορά για σπουδή. [...] Το Ανθολόγιο περιέχει κείμενα της νεοελληνικής λογοτεχνίας και στόχος του είναι να φέρει τα παιδιά κοντά στο καλό λογοτεχνικό βιβλίο και να τα κάμει να το χαρούν και να το αγαπήσουν. Ανάμεσα στα δύο βιβλία υπάρχει η εξής διαφορά ως προς τα κείμενα: στο βιβλίο σπουδής της γλώσσας τα κείμενα βασίζονται στην καθιερωμένη χρήση της δημοτικής σύμφωνα με τις προδιαγραφές της σχολικής γραμματικής, ενώ στο Ανθολόγιο παρουσιάζουν τις υφολογικές ιδιορρυθμίες των συγγραφέων και κάποιες παρεκκλίσεις τους από το πρότυπο της υιοθετημένης γλώσσας»⁹⁰. Καταλαβαίνει, λοιπόν, κανείς πόση σημασία αποκτά η ένταξη ξένων έργων από μετάφραση σε γλωσσικά εγχειρίδια για τη διδασκαλία της δημοτικής, σύμφωνα με τις αρχές που μόλις περιγράφηκαν. Οι οδηγίες για τις γλωσσικές ασκήσεις, οι γραμματικο-συντακτικές πληροφορίες, οι αισθητικές αποτιμήσεις, οι διδακτικοί στόχοι και οι όποιες άλλες πραγματολογικής φύσεως επισημάνσεις, που απόκεινται στα βιβλία του δασκάλου για τη *Γλώσσα μου*⁹¹ αναφέρονται και στην ξένη λογοτεχνία από μετάφραση, η οποία περιλαμβάνεται σε αυτά τα εγχειρίδια. Και τούτο γιατί η επιλογή των κειμένων γίνεται τώρα «με κριτήρια τη λογοτεχνική τους ποιότητα, τη γλωσσική τους αρτιότητα και το θεματικό [ή παιδαγωγικό] τους περιεχόμενο»⁹². Από τη στιγμή που το κείμενο έχει γραφεί από δόκιμο ξένο συγγραφέα και η ελληνική απόδοση ή διασκευή του είναι υψηλής στάθμης και εξυπηρετεί τους στόχους της γλωσσικής διδασκαλίας και της αισθητικής αγωγής των μαθητών, δεν συντρέχει λόγος να μην περιληφθεί στη *Γλώσσα μου*. Το αντίθετο μάλιστα· κατ’ αυτόν τον τρόπο ο μαθητής έρχεται σε επαφή με δοκιμασμένα πρότυπα της παγκόσμιας λογοτεχνίας, έχοντας τη δυνατότητα να ακούσει, λίγα έστω πράγματα, για σπουδαίες λογοτεχνικές φυσιογνωμίες, στα πλαίσια της υποχρεωτικής του εκπαίδευσης.

Έχει γίνει, νομίζουμε, ήδη προφανές ότι η μεταφρασμένη ξένη λογοτεχνία μπορεί και πρέπει να έχει θέση στα αναγνώσματα για την πρω-

τοβάθμια αλλά και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Πολύ περισσότερο από τη στιγμή που έχει γίνει από τους ανθολόγους των σχολικών αναγνωστικών ένα είδος «ποιοτικού» ελέγχου των μεταφράσεων, ώστε να μπορούν να είναι διδακτικά αξιοποιήσιμες, ανάλογα με την περίσταση και τις δυνατότητες των μαθητών. Ο χρόνος — αλλά και ο στόχος αυτής της ανακοίνωσης — δεν μας επέτρεπαν να προβούμε σε μια ποιοτικής φύσεως παραβολή των μεταφρασμένων κειμένων με τα πρωτότυπά τους· αυτό, άλλωστε, αποτελεί μέλημα των συντακτών των σχολικών εγχειριδίων. Εάν, λοιπόν, η λογοτεχνία στα σχολεία δεν συντελεί μόνο στη γλωσσική διδασκαλία αλλά αποτελεί και μάθημα αισθητικής και πολιτιστικής αγωγής των μαθητών, αυτή πρέπει να διδάσκεται στο μεγαλύτερο δυνατό εύρος. Έτσι, μέσα από τα σχολικά εγχειρίδια, ο μαθητής θα πρέπει να έρχεται — με τη συνδρομή του κατάλληλα καταρτισμένου εκπαιδευτικού — σε επαφή πρωτίστως με τη νεοελληνική γραμματεία αλλά και με έργα της παγκόσμιας λογοτεχνίας⁹³.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Το υλικό που αποδελτιώθηκε

A.

ΤΑ ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ (1937-1982)

1. Παύλου Νιρβάνα - Δημ. Γ. Ζήση κ.ά., *Ελληνόπουλα. Αναγνωστικό για την τρίτη τάξη του δημοτικού σχολείου*, Εν Αθήναις: Οργανισμός Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων 1939, σχήμα 8ο, σσ. 202.
Πρβλ. αριθ. 2. Στις σσ. 20-24 τα ίδια κείμενα με το επόμενο λήμμα.
2. Παύλου Νιρβάνα - Δημ. Γ. Ζήση κ.ά., *Ελληνόπουλα. Αναγνωστικό για την τρίτη τάξη του δημοτικού σχολείου*, Εν Αθήναις: Οργανισμός Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων 1940, σχήμα 8ο, σσ. 198.
Δείπουν φύλλα. Στις σσ. 20-24: «Από το ημερολόγιο ενός μαθητή. 6. Ο φίλος μου» (20-21) και «7. Μια ευγενική ψυχή» (21-24). Στην ενότητα: Α΄ κύκλος: Φθινόπωρο. I. Σχολικές ιστορίες. Στα περιεχόμενα, ως συγγραφέας και των δύο φέρεται ο Ντε Αμίτσις, με τη συνοδευτική ένδειξη: *διασκευή*.
3. Γεωργίου Α. Μέγα κ.ά., *Αναγνωστικό για την τετάρτη τάξη του δημοτικού σχολείου*, Εν Αθήναις: Οργανισμός Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων 1940, σχήμα 8ο, σσ. 226.
4. Δημ. Κοντογιάννη - Γεωργίου Μέγα - Παύλου Νιρβάνα - Δημ. Γ. Ζήση κ.ά., *Αναγνωστικό για την πέμπτη τάξη του δημοτικού σχολείου*, Εν Αθήναις: Οργανισμός Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων 1943, σχήμα 8ο, σσ. 82.
5. Δημ. Κοντογιάννη - Γεωργίου Μέγα - Παύλου Νιρβάνα - Δημ. Γ. Ζήση κ.ά., *Αναγνωστικό για την πέμπτη τάξη του δημοτικού σχολείου*, Εν

- Αθήναι: Οργανισμός Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων 1947, σχήμα 8ο, σσ. 210.
6. **Αναγνωστικό ΣΤ΄ Δημοτικού**, Οργανισμός Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 8ο, σσ. 272.
Πρόκειται, εμφανέστατα, για αναγνωστικό της Μεταξικής περιόδου. Χαρακτηριστική η απεικόνιση των σκαπανέων στο εξώφυλλο. Στο μέρος Β΄: Πεζογραφήματα εις την καθαρεύουσαν, στην ενότητα Δ΄, Από την ελληνικήν φύσιν και την ζωήν του χωρίου, το κείμενο: «Εχθροί και φίλοι», σσ. 238-248. Στα περιεχόμενα (σ. 269), η ένδειξη: Διασκευή Ν.Α.Κ., ενώ στον πίνακα περιεχομένων κατά συλλογές (σ. 270), η ένδειξη: διασκευή εκ του αγγλικού [Ι. εκ των βραβευθεισών συλλογών Νικ. Κοντόπουλου]. Και άλλες ενδείξεις διασκευή, χωρίς, όμως, να αναφέρεται σε ξένους συγγραφείς ή γλώσσες.
  7. **Χ. Δημητρακόπουλου, Εργασία και Χαρά. Αναγνωστικό Β΄ Δημοτικού**, Εν Αθήναις: Οργανισμός Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων 1949, σχήμα 8ο, σσ. 190.
Στις σσ. 46-51, το κείμενο: «Πού βρίσκεται ο δυνατώτερος του κόσμου», με την ένδειξη στη σ. 51: Διασκευή και προσαρμογή από το «Η Ιαπωνία και αι παραδόσεις της» του Χουγκουζέρο-Βακατσούκι.
  8. **Κ. Ρώτα Οληγαίου - Δημ. Ζήση, Αναγνωστικό Γ΄ Δημοτικού**, Αθήναι: Οργανισμός Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων 1949, σχήμα 8ο, σσ. 208.
  9. **Δ. Ζήση - Κ. Ρωμαίου, Αναγνωστικό της Δ΄ Δημοτικού**, Αθήναι: Οργανισμός Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων 1950, σχήμα 8ο, σσ. 242.
  10. **Ν. Κοντόπουλου - Δ. Κοντογιάννη και Γ. Καλαματιανού - Θ. Γιαννόπουλου, Αναγνωστικόν της πέμπτης τάξεως του Δημοτικού Σχολείου**, Αθήναι: Οργανισμός Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων 1950, σχήμα 8ο, σσ. 256.
  11. **Ν. Κοντόπουλου - Δ. Κοντογιάννη - Γ. Καλαματιανού - Θ. Γιαννόπουλου - Θ. Μακρόπουλου, Αναγνωστικόν Έκτης Δημοτικού**, Αθήναι: Οργανισμός Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων 1950, σχήμα 8ο, σσ. 273.
  12. **Γ. Καλαματιανού - Θ. Γιαννόπουλου - Δ. Δούκα - Δ. Δεληπέτρου - Ν. Κοντόπουλου, Αναγνωστικόν Ε΄ Δημοτικού**, Εν Αθήναις: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων 1963, σχήμα 8ο, σσ. 304.
  13. **Β. Πετρούνια - Φ. Κολοβού - Σ. Σπεράντσα - Α. Μεταλλινού, Αναγνωστικόν Γ΄ Δημοτικού**, Αθήναι: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων 1960, σχήμα 8ο, σσ. 248.
Στο εξώφυλλο: 1957.
  14. **Ευαγ. Π. Φωτιάδου - Ηλία Π. Μηνιάτη - Γ. Μέγα - Δ. Οικονομίδου - Θ. Παρασκευόπουλου, Αναγνωστικόν ΣΤ΄ Δημοτικού**, Αθήναι: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων 1969, σχήμα 8ο, σσ. 334.
Στο κεφάλαιο: 2ος κύκλος - Χειμώνας, το κείμενο της Σέλμα Λάγκερλεφ, «Χριστουγεννιάτικη ιστορία» (σσ. 61-63), σε μετάφραση Λίζας Κοντογιάννη (στη σ. 63, η ένδειξη: «Θρύλοι για το Χριστό». Από το βραβευμένο αναγνωστικό Δ΄ τάξεως Γ. Αποστολικά - Χ. Σακελλαρίου - Ν. Σκόπα). Στο κεφάλαιο: 3ος κύκλος - Άνοιξη, το κείμενο της Σέλμα Λάγκερλεφ, «Ο Χριστός και τα πουλάκια» (σσ. 119-121), σε μετάφραση Λίζας Κοντογιάννη (στη σ. 121, η ένδειξη: «Θρύλοι για το Χριστό». Από το βραβευμένο αναγνωστικό Δ΄ τάξεως Γ. Αποστολικά - Χ. Σακελλαρίου - Ν. Σκόπα).
  15. **Κωνστ. Δ. Κολοβού - Ανδρ. Σπ. Παπανδρέου - Ιωάν. Ανδρουτσοπούλου-**

- Τσουρέκη, *Αλφαβητάριο. Α΄ τεύχος*, Αθήναι: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων 1973, σχήμα 8ο, σσ. 128.
16. Μαρίας Πορφύρη-Μαργαρίτη - Βασιλικής Μπαϊρακτάρη-Παπακυριακούλου, *Αλφαβητάριο. Β΄ τεύχος*, Αθήναι: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων 1973, σχήμα 8ο, σσ. 136.
17. Γ. Καλαματιανού - Θ. Γιαννόπουλου - Δ. Δούκα - Δ. Δεληπέτρου - Ν. Κοντόπουλου, *Αναγνωστικόν Δ΄ Δημοτικού*, Αθήναι: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων 1973, σχήμα 8ο, σσ. 260.
18. Ι. Κ. Γιαννέλη - Γ. Σακκά, *Αλφαβητάριο*, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων 1974, σχήμα 8ο, σσ. 208.
19. Αγγελικής Βαρελλά, *Αναγνωστικό Γ΄ Δημοτικού*, Αθήναι: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων 1975, σχήμα 8ο, σσ. 280.
Έκδοση Γ΄.
20. Γ. Καλαματιανού - Θ. Γιαννόπουλου - Δ. Δούκα - Δ. Δεληπέτρου - Ν. Κοντόπουλου - Δ. Κοντογιάννη - Α. Ταμπακόπουλου - Γ. Ξενοπούλου - Α. Κουρτίδη - Γ. Μέγα - Γ. Κονιδάρη - Π. Νιρβάνα - Δ. Ζήση, *Αναγνωστικό Ε΄ Δημοτικού*, Αθήναι: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων 1976, σχήμα 8ο, σσ. 336.
Έκδοση ΙΣΤ΄.
21. Βασιλ. Γ. Οικονομίδου, *Αναγνωστικό Β΄ Δημοτικού*, Αθήναι: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων 1977 [στό εξώφυλλο: 1978], σχήμα 8ο, σσ. 224.
22. Γ. Μέγα - Κ. Ρωμαίου - Σ. Δουφεξή - Θ. Μακρόπουλου - Π. Νιρβάνα - Δ. Ζήση - Δ. Κοντογιάννη - Δ. Π. Δαμασκηνού - Α. Μπρούστα - Δ. Ανδρεάδη - Π. Δημητράτου - Α. Καρκαβίτσα - Ν. Έλατου, *Αναγνωστικό Δ΄ Δημοτικού*, Αθήναι: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων 1977, σχήμα 8ο, σσ. 208.
Έκδοση ΙΖ΄. Στο κεφάλαιο: 2ος κύκλος - Χειμώνας, το κείμενο της Σέλμα Λάγκερλεφ, «Χριστουγεννιάτικη ιστορία» (σσ. 61-63), σε μετάφραση Λίζας Κοντογιάννη (στη σ. 63, η ένδειξη: «Θρύλοι για το Χριστό». Από το βραβευμένο αναγνωστικό Δ΄ τάξεως Γ. Αποστολικά - Χ. Σακελλαρίου - Ν. Σκόπα). Στο κεφάλαιο: 3ος κύκλος - Άνοιξη, το κείμενο της Σέλμα Λάγκερλεφ, «Ο Χριστός και τα πουλάκια» (σσ. 119-121), σε μετάφραση Λίζας Κοντογιάννη (στη σ. 121, η ένδειξη: «Θρύλοι για το Χριστό». Από το βραβευμένο αναγνωστικό Δ΄ τάξεως Γ. Αποστολικά - Χ. Σακελλαρίου - Ν. Σκόπα).
23. Ε. Φωτιάδη - Η. Μηνιάτη - Γ. Μέγα - Δ. Οικονομίδη - Θ. Παρασκευόπουλου - Π. Νιρβάνα - Δ. Ζήση - Δ. Δαμασκηνού - Ι. Συκώκη - Κ. Πασαγιάννη - Π. Δημητράτου - Α. Στρατηγόπουλου, *Αναγνωστικό ΣΤ΄ Δημοτικού*, Αθήναι: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων 1977, σχήμα 8ο, σσ. 304.
Έκδοση ΙΖ΄.
24. Ελένη Γ. Βαλαβάνη - Ιωάννα Δ. Τσουρέκη, *Αλφαβητάριο*, Αθήναι: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων 1980, σχήμα 8ο, σσ. 112.
25. Γαλάτεια Γρηγοριάδου-Σουρελή, *Αναγνωστικό Δ΄ Δημοτικού*, Αθήναι: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων 1980, σχήμα 8ο, σσ. 320.

Για να γίνει αυτό το βιβλίο συνεργάστηκαν: Η Ρένα Καρθαίου και ο Γιώργος Σουρελής. Εικονογράφηση και επιμέλεια: Νότα Σιότροπου-Γεωργίου. Στις σσ. 48-49: «Η μικρή Νατάσα» της Ντόρας Γκαμπέ (σε μετάφραση του Γιάννη Ρίτσου), με την ένδειξη στη σ. 49: «Εγώ, η μητέρα μου και ο κόσμος». Στις σσ. 160-165: «Η στέγη του κόσμου» του Serge Bertino [με την ένδειξη στη σ. 165: «Εξερευνητές της ξηράς» (μετάφραση Σ. Ράλλης)]. Στις σσ. 166-169: «Η εξερεύνηση του βυθού» του Serge Bertino [με την ένδειξη στη σ. 165: «Εξερευνητές της θάλασσας» (μετάφραση Σ. Ράλλης)]. Στις σσ. 170-176: «Γιγάντιο πήδημα στο διάστημα» (με τις ενότητες: «Εργασία στο διάστημα», «Τροφή στο διάστημα» και «Ο άνθρωπος στο φεγγάρι» [με την ένδειξη στη σ. 176: «Από το φθινόπωρο στο χειμώνα» Κυπριακό Αναγνωστικό - Διασσκευή από τα αγγλικά]. Στις σσ. 184-189: «Ο κόσμος που ζει μέσα στα βιβλία» του Κόουλιν Θηλ (σε μετάφραση από τα γερμανικά της Ρένας Καρθαίου). Στις σσ. 190-192: «Μήνυμα αγάπης» του Ραούλ Φολλερό (σε μετάφραση Αμαλίας Μασσίνα-Φίλια) [στη σ. 191, η ένδειξη: «Μοναδική αλήθεια η αγάπη»]. Στις σσ. 303-306: «Η δύναμη των αδυνάτων και των μικρών» του Γ. Φ. Φέρστερ (σε μετάφραση Φ. Τζωρτζάκη) [στη σ. 306, η ένδειξη: «Η δύναμη των αδυνάτων και των μικρών»]. Στη σ. 109 υπάρχει ποίημα του Γκαίτε (σε μετάφραση Ρένας Καρθαίου) στο κείμενο: «Το λουλούδι της Κατερίνας» (σσ. 108-109), ενώ στη σ. 314 δημοσιεύονται λιγιστά βιοεργογραφικά περί του Γκαίτε. Δεν περιλαμβάνεται σημείωμα για άλλον ξένο λογοτέχνη που περιέχεται στο αναγνωστικό.

26. Αγγελική Βαρελλά - Φράνση Σταθάτου, *Αναγνωστικό Β' Δημοτικού*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων 1982, σχήμα 8ο, σσ. 216.

Έκδοση Γ'.

27. Π. Νικόδημος - Α. Βαρελλά - Ι. Θεοχάρης - Χ. Σακελλαρίου, *Αναγνωστικό ΣΤ' Δημοτικού*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων 1982, σχήμα 8ο, σσ. 344.

Έκδοση Γ'. Στο κεφάλαιο: Επιστήμη και Τεχνική, στις σσ. 271-274: «Ένας σύγχρονος μάγος» [με την ένδειξη στη σ. 273: Από το βιβλίο «Ο μηχανικός» της σειράς «LIFE Επιστημονική Βιβλιοθήκη»] και στις σσ. 274-277, «Ο μαθητευόμενος μάγος» του Γκαίτε (σε μετάφραση Θρασ. Σταύρου). Βιογραφικά για τον Γκαίτε βλ. στη σ. 331.

B.

ΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ (1982 κ.εξ.)

28. *Ανθολόγιο για τα παιδιά του δημοτικού. Μέρος Πρώτο*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 8ο, σσ. 248.

Έκδοση ΙΘ', 1993.

29. *Ανθολόγιο για τα παιδιά του δημοτικού. Μέρος Δεύτερο*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 8ο, σσ. 304 - 300.

Σε δύο αντίτυπα, με διαφορετικό χρώμα εξωφύλλου. Έκδοση Ζ', 1981 και Έκδοση ΙΘ', 1993.

30. *Ανθολόγιο για τα παιδιά του δημοτικού. Μέρος Τρίτο*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 8ο, σσ. 328.

Έκδοση Θ', 1993.

31. *Η Γλώσσα μου. Για την πρώτη δημοτικού. Α' μέρος*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 8ο, σσ. 188.

Έκδοση ΙΓ', 1994. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ιν-

- στιτούτο. Συγγραφή: Α. Βελαλίδης, Κ. Καλαπανίδας, Ν. Κανάκης. Εικονογράφηση: Ε. Μωραΐτη. Καθοδήγηση και εποπτεία: Α. Βουγιούκας, Δ. Μελάς.
32. *Η Γλώσσα μου. Για την πρώτη δημοτικού. Β' μέρος*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 80, σσ. 144.
Έκδοση ΙΓ', 1994. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Συγγραφή: Α. Βελαλίδης, Κ. Καλαπανίδας, Ν. Κανάκης. Εικονογράφηση: Ε. Μωραΐτη. Καθοδήγηση και εποπτεία: Α. Βουγιούκας, Δ. Μελάς. Στη φάση της σύνταξης των εργασιών που συνοδεύουν τα κείμενα συνεργάστηκε με την ομάδα και ο Α. Μπλούνας. Στις σσ. 71-72: «Ο μεγάλος λαγός κι ο μικρός λαγός» του Καρλ Βίρτσμπουργκερ (σε μετάφραση της Ρένας Καρθαίου). Στις σσ. 73-74, οι σχετικές ασκήσεις.
33. *Η Γλώσσα μου. Για τη Β' δημοτικού. Πρώτο μέρος*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 80, σσ. 112.
Έκδοση ΙΔ', 1995. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Συντακτική ομάδα: Α. Βελαλίδης, Α. Βουγιούκας, Κ. Καλαπανίδας, Ν. Κανάκης. Εικονογράφηση: Βάσω Ψαράκη. Στη σ. 47: «Το παράθυρο» της Ντόρας Γκάμπε (σε μετάφραση του Γιάννη Ρίτσου, από το βιβλίο *Εγώ, η μητέρα μου κι ο κόσμος*, Αθήνα: Κέδρος 1965). Στις σσ. 48-49, οι σχετικές ασκήσεις. Στη σ. 51: «Το ραδιόφωνο» της Ντόρας Γκάμπε (σε μετάφραση του Γιάννη Ρίτσου, από το βιβλίο *Εγώ, η μητέρα μου κι ο κόσμος*, Αθήνα: Κέδρος 1965). Στις σσ. 52-53, οι σχετικές ασκήσεις.
34. *Η Γλώσσα μου. Για τη Β' δημοτικού. Δεύτερο μέρος*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 80, σσ. 104.
Έκδοση ΙΒ', 1994. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Συντακτική ομάδα: Α. Βελαλίδης, Α. Βουγιούκας, Κ. Καλαπανίδας, Ν. Κανάκης. Εικονογράφηση: Τζένη Δρόσου. Στις σσ. 7-9: «Η τηλεόραση στο χωριό του γέλιου» των Β. Αθανασίου-Ιωάννου, Ν. Γκεστ, Τ. Καπινιάρη, Κ. Κυπριανού, Α. Μιτσιγιώργης, Κ. Φωτιάδης (Education Department of Victoria, 1982) [στη σ. 9 η ένδειξη: *Από ομάδα Ελλήνων της Αυστραλίας*]. Στις σσ. 10-11, οι σχετικές ασκήσεις. Στις σσ. 30-31: «Μια οικογένεια πολύ πεισματάρη» της Ούρσουλα Βέλφελ (σε μετάφραση της Ηώς Αμανάκη, από το βιβλίο *Εικοσιενιά τρελλές ιστορίες*, Αθήνα: Ι. Κ. Παπαδόπουλος και Υιός 1978). Στις σσ. 32-33, οι σχετικές ασκήσεις. Στις 79-80: «Μου αρέσουν τα Χριστόψωμα» των Β. Αθανασίου-Ιωάννου, Ν. Γκεστ, Τ. Καπινιάρη, Κ. Κυπριανού, Α. Μιτσιγιώργης, Κ. Φωτιάδης (Education Department of Victoria, 1982) [στη σ. 80 η ένδειξη: *Από ομάδα Ελλήνων της Αυστραλίας*]. Στις σσ. 81-82, οι σχετικές ασκήσεις.
35. *Η Γλώσσα μου. Για τη Β' δημοτικού. Τρίτο μέρος*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 80, σσ. 104.
Έκδοση Θ', 1991. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Συντακτική ομάδα: Α. Βελαλίδης, Α. Βουγιούκας, Κ. Καλαπανίδας, Ν. Κανάκης. Εικονογράφηση: Λυδία Σαρρή. Στις σσ. 37-38 και 41-42, σε δύο συνέχειες: «Τηλέφωνο με σπирτόκουτα» του Λ. Σικουρούκ (σε μετάφραση Α. Καμαρινού, από το βιβλίο *Φυσική για παιδιά*, Αθήνα: Σύγχρονη εποχή 1982). Στις σσ. 39-40 και 42-43, οι σχετικές ασκήσεις.
36. *Η Γλώσσα μου. Για τη Β' δημοτικού. Τέταρτο μέρος*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 80, σσ. 112.
Έκδοση Θ', 1991. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Συντακτική ομάδα: Α. Βελαλίδης, Α. Βουγιούκας, Κ. Καλαπανίδας, Ν. Κανάκης. Εικονογράφηση: Σοφία Ζαραμπούκα.
37. *Η Γλώσσα μου. Για την τρίτη δημοτικού. Α' μέρος*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 80, σσ. 110.
Έκδοση ΙΑ', 1993. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ιν-

- στιτούτο. Συντακτική ομάδα: Διονύσης Μελάς, Θάνος Μπλούνας, Χάρης Σακελλαρίου, Κώστας Χωρεάνθης. Εικονογράφηση: Άκης Αβαγιανός.
38. *Η Γλώσσα μου. Για την τρίτη δημοτικού. Β' μέρος*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, *ά.έ.*, σχήμα 8ο, σσ. 116.
Έκδοση ΙΓ', 1995. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Συντακτική ομάδα: Διονύσης Μελάς, Θάνος Μπλούνας, Χάρης Σακελλαρίου, Κώστας Χωρεάνθης. Εικονογράφηση: Άκης Αβαγιανός. Στη σ. 63: «Η γιαγιά» της Ντόρας Γκάμπε (σε μετάφραση του Γιάννη Ρίτσου, από το βιβλίο *Εγώ, η μητέρα μου κι ο κόσμος*, Αθήνα: Κέδρος 1965). Στις σσ. 64-65, οι σχετικές ασκήσεις. Στη σ. 101: «Η χελώνα» της Ντόρας Γκάμπε (σε μετάφραση του Γιάννη Ρίτσου, από το βιβλίο *Εγώ, η μητέρα μου κι ο κόσμος*, Αθήνα: Κέδρος 1965). Στις σσ. 102-103, οι σχετικές ασκήσεις.
39. *Η Γλώσσα μου. Για την τρίτη δημοτικού. Γ' μέρος*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, *ά.έ.*, σχήμα 8ο, σσ. 104.
Έκδοση ΙΓ', 1995. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Συντακτική ομάδα: Διονύσης Μελάς, Θάνος Μπλούνας, Χάρης Σακελλαρίου, Κώστας Χωρεάνθης. Εικονογράφηση: Άρτ. Νικολαΐδου. Στη σ. 6: «Πώς ξεκίνησε το γράψιμο ενός σπουδαίου βιβλίου» της Ούρσουλα Βέλφελ (σε μετάφραση της Ηώς Αμανάκη, από το βιβλίο *29 τρελλές ιστορίες*, Αθήνα: Ι. Κ. Παπαδόπουλος και Υιός 1978). Στις σσ. 8-9, οι σχετικές ασκήσεις. Στις σσ. 46-47: «Η Παναγία κι ο κλόουν» του Αντόλ Φρανς (σε ελεύθερη διασκευή Χ. Σ.). Στις σσ. 48-49, οι σχετικές ασκήσεις.
40. *Η Γλώσσα μου. Για την τρίτη δημοτικού. Δ' μέρος*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, *ά.έ.*, σχήμα 8ο, σσ. 96.
Έκδοση ΙΑ'. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Συντακτική ομάδα: Διονύσης Μελάς, Θάνος Μπλούνας, Χάρης Σακελλαρίου, Κώστας Χωρεάνθης. Εικονογράφηση: Άρτ. Νικολαΐδου. Στις σ. 46-47: «Το ποδόσφαιρο» των Sempre/Gosciny [Σαμπέ/Γκοσινί] (σε μετάφραση Ν. Δαμιανίδη, από το βιβλίο *Ο μικρός Νικόλας*, Αθήνα: Τεκμήριο 1978). Στις σσ. 48-49, οι σχετικές ασκήσεις.
41. *Η Γλώσσα μου. Για την τετάρτη δημοτικού. Α' μέρος*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, *ά.έ.*, σχήμα 8ο, σσ. 124.
Έκδοση ΙΑ', 1994. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Συντακτική ομάδα: Αντώνης Λαμπρινίδης, Διονύσης Μελάς, Γιώργος Περπιράκης, Χάρης Σακελλαρίου, Κώστας Χωρεάνθης, Νικήτας Κουμέντος (συnergασία). Εικονογράφηση: Διατσέντα Παρίση. Στις σσ. 51-52: «Ο χωρικός και τα αγγούρια» του Λέοντος Τολστόι (σε απόδοση Κ. Κωνσταντίνου, από το βιβλίο *Παιδικά διηγήματα*, Αθήνα: Εκδόσεις Αρδηττός 1978). Στις 53-55, οι σχετικές ασκήσεις.
42. *Η Γλώσσα μου. Για την τετάρτη δημοτικού. Β' μέρος*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, *ά.έ.*, σχήμα 8ο, σσ. 128.
Έκδοση ΙΒ', 1995. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Συντακτική ομάδα: Διονύσης Ακτύπης, Νικήτας Κουμέντος, Αντώνης Λαμπρινίδης, Διονύσης Μελάς, Γιώργος Περπιράκης, Χάρης Σακελλαρίου, Κώστας Χωρεάνθης. Εικονογράφηση: Αντώνης Καλαμάρας - Σπύρος Ορνεράκης. Στις σσ. 33-36: «Το χέρι του Κλοτέρ» των Sempre/Gosciny [Σαμπέ/Γκοσινί] (σε μετάφραση Ν. Δαμιανίδη, από το βιβλίο *Ο μικρός Νικόλας*, Αθήνα: Τεκμήριο 1979). Στις σσ. 37-38, οι σχετικές ασκήσεις.
43. *Η Γλώσσα μου. Για την τετάρτη δημοτικού. Γ' μέρος*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, *ά.έ.*, σχήμα 8ο, σσ. 128.
Έκδοση ΙΒ', 1994. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Συντακτική ομάδα: Διονύσης Ακτύπης, Νικήτας Κουμέντος, Αντώνης Λαμπρι-

- νίδης, Διονύσης Μελάς, Γιώργος Περπιράκης, Χάρης Σακελλαρίου, Κώστας Χωρεάνθης. Εικονογράφηση: Άννα Μενδρινού. Στις σσ. 15-16: «Αρματοδρομία στην αρχαία Ολυμπία» της Έλλης Έμκε (από το βιβλίο *Είδα κι άκουσα στην Ολυμπία*, Αθήνα: Εστία 1980). Στις σσ. 18-19, οι σχετικές ασκήσεις. Στις σσ. 62-63: «Το ρολόι» των Sempre/Gosciny [Σαμπέ/Γκοσινί] (σε μετάφραση Ν. Δαμιανίδη, από το βιβλίο *Ο μικρός Νικόλας*, Αθήνα: Τεκμήριο 1979). Στις σσ. 64-65, οι σχετικές ασκήσεις. Στις σσ. 76-79: «Δρόμοι καθαροί και φωτισμένοι» του Βενιανμίν Φραγκλίνου (σε μετάφραση Σ. Κ., από το βιβλίο *Αυτοβιογραφία*, Αθήνα: εκδ. Γ. Παπαδημητρίου 1955). Στις σσ. 80-81, οι σχετικές ασκήσεις.
- 44. Η Γλώσσα μου. Για την τετάρτη δημοτικού. Δ΄ μέρος, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 80, σσ. 100.**
Έκδοση Ε΄, 1988. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Συντακτική ομάδα: Διονύσης Ακτύπης, Νικήτας Κουμέντος, Αντώνης Λαμπρινίδης, Διονύσης Μελάς, Γιώργος Περπιράκης, Χάρης Σακελλαρίου, Κώστας Χωρεάνθης. Εικονογράφηση: Τάκης Σιδέρης. Στις σσ. 18-19: «Χρησιμοποιείτε αφρόλουτρο Μπλουμ Μπλουμ» της Ούρσουλα Βέλφελ (σε μετάφραση της Ηώς Αμανάκη, από το βιβλίο *29 τρελλές ιστορίες*, Αθήνα: Ι. Κ. Παπαδόπουλος 1978). Στις σσ. 19-21, οι σχετικές ασκήσεις. Στη σ. 57: «Το κυνήγι με το λάστιχο» του Αλβέρτου Σβάιτσερ (από το βιβλίο *Η ζωή μου και η σκέψη μου*, Αθήνα: Εκδ. Γαλαξίας 1963). Στις σσ. 58-59, οι σχετικές ασκήσεις. Στη σ. 71: «Οι χήνες» του Ιβάν Κριλόφ (σε μετάφραση Χ. Σακελλαρίου). Στις σσ. 72-73, οι σχετικές ασκήσεις.
- 45. Η Γλώσσα μου. Για την Ε΄ Δημοτικού. Πρώτο μέρος, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 80, σσ. 136.**
Έκδοση Γ΄, 1993. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Συντακτική ομάδα: Α. Βελαλίδης, Α. Βουγιούκας, Κ. Καλαπανίδας, Ν. Κανάκης, Α. Μπλούνας, Χ. Παπαδημητρίου (συνεργασία). Εικονογράφηση: Νίκος Χουλιαράς. Στις σσ. 21-23: «Από τις περιπέτειες του Χακ Φιν (συντόμηση)» του Μαρκ Τουέν (σε μετάφραση Νίκου Λαμπρόπουλου, από το βιβλίο *Οι περιπέτειες του Χάκλμπερι Φιν*, Αθήνα: Οδυσσεάς 1977). Στις σσ. 24-27, οι σχετικές ασκήσεις. Στις σσ. 32-34 και 38-41, σε δύο συνέχειες: «Ο Δον Κιχώτης και η μάχη με τα πρόβατα» του Μιχαήλ Θερβάντες (συντομευμένο και προσαρμοσμένο, σε διασκευή Κώστα Βάρναλη, από το βιβλίο *Ο Δον Κιχώτης από τη Μάντσα*, Β΄ έκδοση, Αθήνα: Κέδρος 1975). Στις σσ. 35-38 και 42-45, οι σχετικές ασκήσεις. Στις σσ. 87-88: «Ο γιος της βροχής (συντόμηση και προσαρμογή)» (από το βιβλίο *Τα ζώα και οι εποχές*, Εποπτεία: Θ. Γιαννόπουλος, Αθήνα: Librairie hachette - Ελληνική Παιδεία Α.Ε. 1975). Στις σσ. 89-92, οι σχετικές ασκήσεις. Στις σσ. 130-131 βιοεργογραφικά σημειώματα για τους Θερβάντες και Τουέν.
- 46. Η Γλώσσα μου. Για την Ε΄ Δημοτικού. Δεύτερο μέρος, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 80, σσ. 144.**
Έκδοση ΙΒ΄, 1995. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Συντακτική ομάδα: Α. Βελαλίδης, Α. Βουγιούκας, Κ. Καλαπανίδας, Ν. Κανάκης, Α. Μπλούνας, Χ. Παπαδημητρίου. Εικονογράφηση: Γιώργος Νικολακόπουλος. Στις σσ. 17-20 και 25-27, σε δύο συνέχειες, «Ο Μορμόλης» του Ράινερ Χάχφελντ (σε μετάφραση Παναγιώτη Σκούφη [στη σ. 27, η ένδειξη: *Στίχοι: Κ. Γεωργουσόπουλος*]). Στις σσ. 21-24 και 28-30, οι σχετικές ασκήσεις.
- 47. Η Γλώσσα μου. Για την Ε΄ Δημοτικού. Τρίτο μέρος, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 80, σσ. 136.**
Έκδοση ΙΑ΄, 1994. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Συντακτική ομάδα: Α. Βελαλίδης, Α. Βουγιούκας, Κ. Καλαπανίδας, Ν. Κανάκης, Α. Μπλούνας, Χ. Παπαδημητρίου. Εικονογράφηση: Στέφανος Ανθόπουλος. Στις σσ. 56-59 και 63-65, σε δύο συνέχειες, «Οι μάστοροι ετοιμάζονται να παίξουν θέατρο

- (απόσπασμα)» του Ουίλλιαμ Σαίξπηρ (σε μετάφραση Βασίλη Ρώτα, από το έργο *Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας*, Αθήνα: Ίκαρος, ά.έ.). Στις σσ. 60-62 και 66-67, οι σχετικές ασκήσεις. Στις σσ. 74-76: «Οι μηχανές στην υπηρεσία του ανθρώπου (απόσπασμα)» (από το βιβλίο *Μηχανές*, Αθήνα: Επιστημονική Βιβλιοθήκη ΛΑΪΦ - ΛΥΚΕΙΟΣ ΑΠΟΛΛΩΝ 1964). Στις σσ. 77-79, οι σχετικές ασκήσεις. Στη σ. 133, βιοεργραφικά για τον Σαίξπηρ.
- 48. Η Γλώσσα μου. Για την Ε΄ Δημοτικού.** Τέταρτο μέρος, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 8ο, σσ. 136. Έκδοση Θ΄, 1992. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Συντακτική ομάδα: Α. Βελαλίδης, Α. Βουγιούκας, Κ. Καλαπανίδας, Ν. Κανάκης, Α. Μπλούνας, Χ. Παπαδημητρίου. Εικονογράφηση: Λεμονιά Αμαραντίδου. Στις σσ. 73-76 και 84-86, σε δύο συνέχειες, «Κον Τίχι (απόσπασμα-συντόμηση)» του Thor Heyerdahl (σε μετάφραση Κοσμά Πολίτη, Αθήνα: Εστία 1965). Στις σσ. 77-79 και 88-90, οι σχετικές ασκήσεις.
- 49. Η Γλώσσα μου. Για την ΣΤ΄ Δημοτικού.** Πρώτο μέρος, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 8ο, σσ. 152. Έκδοση Η΄, 1992. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Συντακτική ομάδα: Α. Βελαλίδης, Α. Βουγιούκας, Κ. Καλαπανίδας, Ν. Κανάκης, Α. Μπλούνας, Χ. Παπαδημητρίου. Εικονογράφηση: Δημήτρης Μυταράς. Στις σσ. 33-36: «Πώς έμαθα να γράφω (συντόμηση)» του Λουί Αραγκόν (σε μετάφραση Αντώνη Φωστιέρη, από το περιοδικό «η λέξη», τεύχος 9, Αθήνα, Νοέμβρης 1981). Στις σσ. 37-39, οι σχετικές ασκήσεις. Στη σ. 145, βιοεργογραφικά περί του Αραγκόν.
- 50. Η Γλώσσα μου. Για την ΣΤ΄ Δημοτικού.** Δεύτερο μέρος, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 8ο, σσ. 144. Έκδοση Η΄, 1992. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Συντακτική ομάδα: Α. Βελαλίδης, Α. Βουγιούκας, Κ. Καλαπανίδας, Ν. Κανάκης, Α. Μπλούνας, Χ. Παπαδημητρίου. Εικονογράφηση: Μίνως Αργυράκης. Στις σσ. 69-72: «Ο μικρός πρίγκιπας ανάμεσα στους πλανήτες (απόσπασμα-συντόμηση)» του Α. De Saint-Exupery [Αντουάν Σεντ Εξιπερί] (σε μετάφραση Τ. Στυλιανέα, από το βιβλίο *Το πριγκιπόπουλο*, Αθήνα: Πελαργός 1957). Στις σσ. 73-76, οι σχετικές ασκήσεις. Στη σ. 77: «Ο μεταξοσκώληκας» του Μίλος Ματσόουρεκ (σε μετάφραση Σπύρου Τσακνιά, από το βιβλίο *Ζωολογία*, Αθήνα: Στιγμή 1984). Στις σσ. 78-80, οι σχετικές ασκήσεις. Στη σ. 81: «Νυχτερινό καταφύγιο (ποίηση)» του Μπέρτολτ Μπρεχτ (σε μετάφραση Θ. Δ. Φραγκόπουλου, από το βιβλίο *Τα ποιήματα*, τόμος 2ος, Αθήνα: Διογένης 1975). Στις σσ. 136-137, βιοεργογραφικά περί των Εξιπερί - Μπρεχτ.
- 51. Η Γλώσσα μου. Για την ΣΤ΄ Δημοτικού.** Τρίτο μέρος, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 8ο, σσ. 152. Έκδοση Η΄, 1992. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Συντακτική ομάδα: Α. Βελαλίδης, Α. Βουγιούκας, Κ. Καλαπανίδας, Ν. Κανάκης, Α. Μπλούνας, Χ. Παπαδημητρίου. Εικονογράφηση: Ράλλης Κοφίδης. Στις σσ. 11-14: «Ένας σύγχρονος μάγος (διασκευασμένα αποσπάσματα από το βιβλίο «Ο μηχανικός» της σειράς «LIFE Επιστημονική βιβλιοθήκη)» (από το *Αναγνωστικό ΣΤ΄ Δημοτικού*, Αθήνα: ΟΕΔΒ 1984). Στις σσ. 15-19, οι σχετικές ασκήσεις. Στις σσ. 20-23: «Ο μαθητευόμενος μάγος (ποίηση)» του Γκαίτε (σε μετάφραση Θρασύβουλου Σταύρου, από το περιοδικό «Νέα Εστία», τεύχος 772, 1959). Στις σσ. 24-26, οι σχετικές ασκήσεις. Στις σσ. 27-29: «Ο μικρός πρίγκιπας από άλλον πλανήτη (απόσπασμα-συντόμηση)» του Α. De Saint-Exupery [Αντουάν Σεντ Εξιπερί] (σε μετάφραση Τ. Στυλιανέα, από το βιβλίο *Το πριγκιπόπουλο*, Αθήνα: Πελαργός 1957). Στις σσ. 30-33, οι σχετικές ασκήσεις. Στις σσ. 141, 142, βιοεργογραφικά για τους Γκαίτε - Εξιπερί.

52. *Η Γλώσσα μου. Για την ΣΤ' Δημοτικού*. Τέταρτο μέρος, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 8ο, σσ. 148. Έκδοση Γ', 1994. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Συντακτική ομάδα: Α. Βελαλίδης, Α. Βουγιούκας, Κ. Καλαπανίδας, Ν. Κανάκης, Α. Μπλούνας, Χ. Παπαδημητρίου. Εικονογράφηση: Αλέκος Φασσιανός. Στις σσ. 28-29: «Τι ακούς Ουόλτ Χουίτμαν; (ποίημα, επιλεγμένοι στίχοι)» του Ουόλτ Χουίτμαν (σε μετάφραση Ν. Προεστόπουλου, από το βιβλίο *Φύλλα χλόης*, Αθήνα: Εστία, ά.έ.). Στις σσ. 30-32, οι σχετικές ασκήσεις. Στις σσ. 58-59: «Χτίστες (ποίημα, αποσπάσματα)» του Ναζίμ Χικμέτ (σε μετάφραση Γιάννη Ρίτσου, από το βιβλίο *Ποιήματα*, 6' έκδοση, Αθήνα: Κέδρος 1970). Στις σσ. 60-61, οι σχετικές ασκήσεις. Στη σ. 144, βιοεργογραφικά για τον Ουίτμαν. Στη σ. 77, εικόνα από το βιβλίο *Ιστορία της μουσικής σε έγχρωμα σχέδια των D. Lemery και B. Deyries*, σε μετάφραση Κώστα Ταχτσή, τόμος 1ος, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις «Ανοιχτή γωνιά» 1979.

Γ.

ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ (1982 κ.εξ.)

- I. *Νεοελληνική Γλώσσα. Βιβλίο του δασκάλου. Α' τάξη*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 8ο, σσ. 128. Έκδοση ΙΓ', 1994. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Συντακτική ομάδα: Α. Βελαλίδης, Α. Βουγιούκας, Κ. Καλαπανίδας, Ν. Κανάκης, Δ. Μελάς. Εποπτεία και επιμέλεια: Α. Βουγιούκας, Δ. Μελάς. Στη σύνταξη του τρίτου μέρους: Α. Μπλούνας. Στις σσ. 37-39 (στο παράρτημα): «Αλεπού και λελέκι» (στη σ. 39: Από το βιβλίο «*Η γκρινιέρα κατσίκια*» Α. Τολστόη, απόδοση Γιάννη Ρίτσου, Κέδρος, Αθήνα 1976). Στη σ. 105 οδηγίες για τις γλωσσικές ασκήσεις του μεταφρασμένου κειμένου του αριθ. 32.
- II. *Νεοελληνική Γλώσσα. Βιβλίο του δασκάλου. Β' τάξη*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 8ο, σσ. 136. Έκδοση ΙΑ', 1993. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Συντακτική ομάδα: Α. Βελαλίδης, Α. Βουγιούκας, Κ. Καλαπανίδας, Ν. Κανάκης. Στις σσ. 37-38, 39-40, 50-51, 56-57, 71, 83-84, οδηγίες για τις γλωσσικές ασκήσεις των μεταφρασμένων κειμένων των αριθ. 33, 34, 35.
- III. *Νεοελληνική Γλώσσα. Βιβλίο του δασκάλου. Γ' τάξη*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 8ο, σσ. 200. Έκδοση ΙΑ', 1993. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Τμήμα Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Συντακτική ομάδα: Διονύσης Μελάς, Θάνος Μπλούνας, Χάρης Σακελλαρίου, Κώστας Χωρεάνθης. Στις σσ. 29, 30, 31, 93-94, 109-110, 114-115, 131-132, 167-168, γραμματικόσυντακτικές πληροφορίες, αισθητικές αποτιμήσεις και οδηγίες για τη διδασκαλία, τους στόχους της και τις ασκήσεις των μεταφρασμένων κειμένων των αριθ. 38, 39, 40.
- IV. *Νεοελληνική Γλώσσα. Βιβλίο του δασκάλου. Δ' τάξη*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 8ο, σσ. 276. Έκδοση Γ', 1993. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Τμήμα Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Συντακτική ομάδα: Διονύσης Ακτύπης, Νικήτας Κουμέντος, Αντώνης Λαμπρινίδης, Διονύσης Μελάς, Γιώργος Περπιράκης, Χάρης Σακελλαρίου, Κώστας Χωρεάνθης. Στις σσ. 26, 27, 28, 29, 30, 57-58, 111-112, 156-157, 176-177, 180-181, 212-213, 234-236, 245-247, γραμματικόσυντακτικές πληροφορίες, πραγματολογικά, αισθητικές αποτιμήσεις και οδηγίες για τη διδασκαλία, τους στόχους της και τις ασκήσεις των μεταφρασμένων κειμένων των αριθ. 41, 42, 43, 44.

- V. *Νεοελληνική Γλώσσα. Βιβλίο του δασκάλου. Ε΄ τάξη*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 8ο, σσ. 214.
 Έκδοση Γ΄, 1993. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Τμήμα Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Συντακτική ομάδα: Α. Βελαλίδης, Α. Βουγιούκας, Κ. Καλαπανίδας, Ν. Κανάκης, Α. Μπλούνας, Χ. Παπαδημητρίου. Στις σσ. 29, 32-34, 56-57, 77-78, 124-126, 128-129, 166-168, 193, 194, 195, 196, 199, 201, 202, πραγματολογικά, αισθητικές αποτιμήσεις, οδηγίες για τη διδασκαλία, τους στόχους της και τις ασκήσεις, καθώς και γραμματικοσυντακτικές πληροφορίες περί των μεταφρασμένων κειμένων των αριθ. 45, 46, 47, 48.
- VI. *Νεοελληνική Γλώσσα. Βιβλίο του δασκάλου. ΣΤ΄ τάξη*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, ά.έ., σχήμα 8ο, σσ. 252.
 Έκδοση Θ΄, 1993. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Τμήμα Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Συντακτική ομάδα: Α. Βελαλίδης, Α. Βουγιούκας, Κ. Καλαπανίδας, Ν. Κανάκης, Α. Μπλούνας, Χ. Παπαδημητρίου. Στις σσ. 31-32, 84-85, 85-86, 87, 112-114, 114-116, 116-117, 168-169, 180-181, 215, 218, 219, 220, 223, πραγματολογικά, αισθητικές αποτιμήσεις, οδηγίες για τη διδασκαλία, τους στόχους της και τις ασκήσεις, καθώς και γραμματικοσυντακτικές πληροφορίες περί των μεταφρασμένων κειμένων των αριθ. 49, 50, 51, 52.

Σ η μ ε ι ώ σ ε ι ς

1. Ενδεικτικά αναφέρονται εδώ οι εξής, σχετικά πρόσφατες, συνθετικές εργασίες για τα αναγνωστικά της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα: *Το αλφαβητάρι με τον ήλιο*. Επιμέλεια Αλέξης Δημαράς, Αθήνα: Εκδοτική Ερμής 1972· Α. Φραγκουδάκη, *Τα αναγνωστικά βιβλία του δημοτικού σχολείου. Ιδεολογικός πειθαναγκασμός και παιδαγωγική βία*, Αθήνα: Θεμέλιο 1978· Μ. Γεωργίου-Νίλσεν, *Η οικογένεια στα αναγνωστικά του δημοτικού*, Αθήνα: Κέδρος 1980· Δ. Μακρυγιάννη, *Η παιδική ηλικία στα αναγνωστικά του δημοτικού, 1834-1919*, Αθήνα-Γιάννινα: Δωδώνη 1986 [Ίδρυμα για το παιδί]· Γ. Γ. Καραβασιλίου - Τ. Α. Γκούρλιας, *Το γλωσσικό ζήτημα - Η γλώσσα μας και τα αναγνωστικά*, Αθήνα 1987· Μ. Δημάση, *Τα αναγνωστικά του δημοτικού σχολείου (19 και 20 αι.)*, Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης - Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης 1991· Ε. Κανταρτζή, *Η εικόνα της γυναίκας. Διαχρονική έρευνα των α-*

ναγνωστικών βιβλίων του δημοτικού σχολείου, Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης 1991· Α. Γ. Σκαρβέλη-Νικολοπούλου, *Τα μαθηματάρια των ελληνικών σχολείων της Τουρκοκρατίας. Διδασκόμενα κείμενα, σχολικά προγράμματα, διδακτικές μέθοδοι. Συμβολή στην ιστορία της νεοελληνικής παιδείας*. Διδακτορική διατριβή, Αθήνα: Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων 1993· Ε. Κεφαλληνίου, *Νεοελληνικά Αλφαβητάρια 1771-1981*, Αθήνα: Παρασκήνιο 1995. Βλ. ακόμη, γενικότερα, Κ.-Ρ. Fritzsche, «Τα σχολικά εγχειρίδια ως αντικείμενο έρευνας. Ματιές στη διεθνή έρευνα σχολικών εγχειριδίων» (μετάφραση Α. Γ. Καψάλης), *Παιδαγωγική Επιθεώρηση* 17 (1992), 173-181.

2. Για τα σύγχρονα αναγνωστικά και το αναλυτικό πρόγραμμα, βλ. Χ. Α. Παπαρίζος, *Το γλωσσικό μάθημα στο δημοτικό. Προέλευση και εφαρμογή βασικών αρχών των αναλυτικών προγραμμάτων 1982-1984*, Αθήνα: «Νέα Παιδεία» 1989.

3. Εκτός του βιβλίου της Α. Φραγκουδάκη, *ό.π.* (σημ. 1), βλ. πρόχειρα τις μελέτες των Θ. Ανθογαλίδου, «Η σχολική ιδεολογία σήμερα. Ο “ηγεμονικός λόγος” των αναγνωστικών του δημοτικού σχολείου», *Σύγχρονη Εκπαίδευση* 46 (1989), 31-40 και Α. Προσκόλλη, «Ιδεολογικό περιεχόμενο των αναγνωστικών του δημοτικού σχολείου», *Σύγχρονη Εκπαίδευση* 50 (1990), 53-64.

4. Για τη λογοτεχνία στο δημοτικό σχολείο, βλ. ενδεικτικά, Λ. Οικονόμου, «Η λογοτεχνία στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση», *Σύγχρονη Εκπαίδευση* 68 (1993), 91-93 και Α. Αϊλαμάκης, «Λογοτεχνία και μοντέρνα ποίηση στο δημοτικό σχολείο», *Σύγχρονη Εκπαίδευση* 71 (1993), 56-64 και 72 (1993), 63-70.

5. Για την ξένη λογοτεχνία στο γυμνάσιο και το λύκειο, βλ., μεταξύ άλλων, Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων, *Σεμινάριο 14: Η ξένη λογοτεχνία στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση*, Αθήνα 1991. Σ. Παντιδής, «Η αποδοχή των κειμένων ξένης λογοτεχνίας από μαθητές γυμνασίων και λυκείων και οι απόψεις καθηγητών για τη διδασκαλία τους», *Σύγχρονη Εκπαίδευση* 69 (1993), 64-69. Χ. Κοσμίδου-Hardy - Γ. Μαρμαρινός, «Τα ξένα λογοτεχνικά κείμενα στα εγχειρίδια των νέων ελληνικών: προβληματισμοί σχετικοί με τη διδασκαλία τους», *Σύγχρονη Εκπαίδευση* 70 (1993), 74-81.

6. Ο ΟΕΣΒ ιδρύθηκε με τον ΑΝ 952 «Περί ιδρύσεως Οργανισμού προς έκδοσιν σχολικών βιβλίων», ο οποίος δημοσιεύθηκε στην *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως*, φύλλο 469Α' της 19ης Νοεμβρίου 1937.

7. Βλ. σχετικά, Α. Δημαράς, *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε*, τόμος Β', Αθήνα 1988, ν'. Η «Εισηγητική έκθεση περί ιδρύσεως Οργανισμού προς έκδοσιν σχολικών κ.λπ. βιβλίων», που δημοσιεύθηκε στο *Εκπαιδευτικόν Δελτίον* του 1937, είναι ξεκάθαρη ως προς το σημείο

αυτό: «το Κράτος αναθέτει εις εκλεκτά πρόσωπα της εμπιστοσύνης του την συγγραφήν», αναγνωρίζει «το μειονέκτημα της δυσχερείας περί την εκλογήν των καλύτερων συγγραφέων, αλλ' εξασφαλίζει την συγγραφήν βιβλίων συμφώνως προς τας κρατικές αντιλήψεις και αποτρέπει τον κίνδυνον της χρησιμοποίησεως υπό των διδασκάλων μη καλών βιβλίων» (βλ. 242).

8. Την 1 Απριλίου 1938 δημοσιεύθηκε στο φύλλο 113 της *Εφημερίδας της Κυβερνήσεως*, Παράρτημα, η προκήρυξη «προς συγγραφήν του αναγνωστικού βιβλίου εκάστης των εξ τάξεων των σχολείων της στοιχειώδους εκπαίδευσεως» και από τον Σεπτέμβριο του 1939 άρχισαν οι μαθητές να προμηθεύονται τα αναγνώσματα του ΟΕΣΒ. Για τούτο και το σχολικό έτος 1939-1940 θα μπορούσε, ενδεχομένως, να θεωρηθεί το ουσιαστικό σημείο εκκίνησης της έρευνάς μας.

9. Για τα παλαιότερα αλλά και τα μετά το 1982 αναγνωστικά βλ. όσα παρατηρεί, μεταξύ άλλων, ο Α. Βουγιούκας, *Δοκίμια εκπαιδευτικού προβληματισμού*, Αθήνα: Φελέκης 1986. Βλ. ακόμη τη μελέτη του Χ. Α. Παπαρίζου, *ό.π.* (σημ. 2).

10. Βλ. αριθ. 1, 2, 6, 7, 14, 22, 25, 27 της βιβλιογραφίας που παρατίθεται στο Παράρτημα αυτής της εργασίας. Στο εξής θα παρατίθενται μόνον οι αριθμοί αυτής της καταγραφής.

11. Βλ. αριθ. 1, 2.

12. Νιρβάνας - Ζήσης.

13. Τη Γ' δημοτικού.

14. Το ένα στα 1939 και το άλλο στα 1940.

15. Στις σσ. 20-24.

16. Βλ. αριθ. 14, 22.

17. Στη ΣΤ' δημοτικού και Δ' δημοτικού αντίστοιχα.

18. Στις σσ. 61-63 και 119-121.

19. Ο αριθ. 14 έχει περισσότερες σελίδες από τον αριθ. 22.

20. Το ένα βιβλίο κυκλοφορεί στα

1969 και το άλλο στα 1977, όταν η κατάσταση στην κοινωνική, πολιτική και εκπαιδευτική ζωή του τόπου έχει αλλάξει σημαντικά.

21. Βλ. αριθ. 6, 7 και 25, 27.

22. ΣΤ' δημοτικού - Β' δημοτικού και Δ' δημοτικού - ΣΤ' δημοτικού αντίστοιχα.

23. Βλ. αριθ. 6, 7.

24. Το ένα κατά την περίοδο της διακυβέρνησης της χώρας από τον Μεταξά και το άλλο μέσα στον Εμφύλιο (1949).

25. Βλ. αριθ. 25, 27.

26. Το ένα κυκλοφορεί στα 1980 και το άλλο στα 1982.

27. Βλ. αριθ. 1, 2.

28. Βλ. αριθ. 6.

29. Βλ. αριθ. 7. Πρβλ. τη Βατραχομυομαχία.

30. Βλ. αριθ. 14, 22.

31. Βλ. αριθ. 25.

32. Βλ. αριθ. 27.

33. Στους αριθ. 1, 2.

34. Στους αριθ. 14, 22.

35. Στον αριθ. 25.

36. Στους αριθ. 25, 27.

37. Βλ. αριθ. 6, 25.

38. Στον αριθ. 7.

39. Στον αριθ. 25.

40. Αυτόθι.

41. Αυτόθι.

42. Αυτόθι.

43. Στον αριθ. 27. Να σημειωθεί ότι δεν αναγράφεται όνομα μεταφραστή για το συγκεκριμένο κείμενο. Πρόκειται, όμως, για ξένη σειρά που προφανώς έχει μεταφερθεί και στα ελληνικά.

44. Δηλ. εκείνες του αριθ. 1.

45. Βλ., για παράδειγμα, τα κείμενα των αριθ. 1, 14.

46. Οι αριθ. 25, 27.

47. Οι αριθ. 32, 33, 34, 35, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52.

48. Βλ. αριθ. 32, 38, 41, 44, 45, 50.

49. Βλ. αριθ. 33, 34, 35, 38, 43, 44, 50.

50. Βλ. αριθ. 34, 52.

51. Στους αριθ. 39, 49.

52. Στους αριθ. 39, 44.

53. Στον αριθ. 40.

54. Στους αριθ. 42, 45, 48.

55. Στον αριθ. 43.

56. Αυτόθι.

57. Βλ. αριθ. 46, 47.

58. Βλ. αριθ. 47.

59. Βλ. αριθ. 50.

60. Στον αριθ. 51.

61. Αυτόθι.

62. Βλ. αριθ. 52.

63. Τέσσερα συνολικά, στους αριθ. 33 (2) και 38 (2).

64. Τρία συνολικά, στους αριθ. 34, 39, 44.

65. Τρία αποσπάσματα στους αριθ. 40, 42, 43.

66. Δύο κείμενα στον αριθ. 34. Αν και δεν αναγράφεται όνομα μεταφραστή, συγκαταλέγουμε αυτά τα κείμενα στην επισκόπησή μας, αφού μέλη της ομάδας αυτής εμφανίζονται με ξένο όνομα και η εργασία εκπονήθηκε σε πανεπιστήμιο της αλλοδαπής.

67. Δύο αποσπάσματα στους αριθ. 50, 51.

68. Στον αριθ. 39.

69. Στον αριθ. 41.

70. Στον αριθ. 43.

71. Στον αριθ. 44.

72. Αυτόθι.

73. Βλ. αριθ. 45.

74. Αυτόθι.

75. Βλ. αριθ. 46.

76. Βλ. αριθ. 47.

77. Βλ. αριθ. 49.

78. Βλ. αριθ. 50.

79. Στον αριθ. 51.

80. Στον αριθ. 52.

81. Αυτόθι.

82. Βλ. αριθ. 32.

83. Βλ. αριθ. 35.

84. Στον αριθ. 43. Δεν αναφέρεται όνομα μεταφραστή. Ωστόσο το επώνυμο της συγγραφέως δεν είναι ελληνικό.

85. Βλ. αριθ. 48.
 86. Βλ. αριθ. 50.
 87. Στους αριθ. 45, 47, 51. Δεν αναγράφονται ονόματα μεταφραστών αλλά προφανώς ανήκουν σε ξενόγλωσσες σειρές. Πρβλ. σημ. 43.
 88. Στους αριθ. 45, 47, 49, 50, 51, 52.
 89. Όπως αναφέρεται στον αριθ. II, 8-9.
 90. Όπως αναφέρεται στον αριθ. I, 6.
 91. Βλ. αριθ. I-VI.
 92. Όπως αναφέρεται στον αριθ. VI, 109, 155.
 93. Όπως σημειώνουν οι Χ. Κοσμίδου-Hardy και ο Γ. Μαρμαρινός, *ό.π.* (σημ. 5), 74, «το Συμβούλιο της Ευρώπης το 1984, αντιμετωπίζοντας το πρόβλημα της δημιουργίας και της κοινής α-

γοράς αγαθών, πρακτικών και υπηρεσιών εκπαίδευσης, τονίζει τη σημασία "της επικοινωνίας, των ανταλλαγών και της αλληλεπίδρασης μεταξύ των διαφόρων πολιτισμών με σκοπό τον αμοιβαίο εμπλουτισμό τους" [...]. Υπογραμμίζει δηλαδή την αξία της διαπολιτισμικής ή και πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης. Επομένως η διαπολιτισμική διάσταση και προοπτική θα πρέπει να χαρακτηρίζει το σύνολο των προσφερομένων μέσω του σχολικού προγράμματος μαθήσεων και συνεπώς και το περιεχόμενο των σχολικών εγχειριδίων. Αυτήν ακριβώς την προοπτική σκοπεύει να εξυπηρετήσει η παρουσία κειμένων ξένης λογοτεχνίας στα διδακτικά εγχειρίδια της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, έστω και αν ο στόχος αυτός δεν ήταν εξαρχής ευδιάκριτος».

S u m m a r y

George ANDREIOMENOS, *Foreign Literature in Translation and Primary Education: The Case of Contemporary School Textbooks*

This paper examines the way in which foreign literature in translation coexists with modern Greek literary passages in language textbooks for Greek primary education, from 1937 to 1996. The reasons which have led the authors of these books to the selection of specific translated texts out of european and international literature are analysed in connection with the social, political and educational conventions in Greece, during the past sixty years. An annotated list of the material, which has been taken into consideration, is given at the end of this study.

